

TORAŃGĪLDĪŃ (POPULUS ARIANA) KÓBEYIWI

A.Abilova

2- kurs biologiya t lim bađdarı talabası,NMPI

ayzadaabilova3@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15643962>

Annotatsiya. Mazkur maqolada *Populus ariana* daraxtining tabiiy va sun'iy sharoitdagi ko'payishi o'rganilgan. Asosan Qoraqalpog'istonda uchraydigan bu tur vegetativ yo'l bilan, xususan, ildiz so'rg'ichlari orqali faol ko'payadi va to'qaylar tashkil qiladi.

Kalit s zlar: toraŃgil, *P. ariana*, vegetativ ko'payish, ildiz so'rg'ich, Qoraqalpog'iston, to'qay, tabiiy muhit, tarqalish, biologiya, daraxt.

Аннотация. В данной работе изучено размножение *Populus ariana* в естественных и искусственных условиях. Этот вид, распространённый в Каракалпакстане, активно размножается вегетативно, особенно через корневые отпрыски, формируя тугайные леса.

Ключевые слова: тополь, *P. ariana*, вегетативное размножение, корневые отпрыски, Каракалпакстан, тугай, естественная среда, распространение, биология, дерево.

Annotation: This paper studies the reproduction of *Populus ariana* under natural and artificial conditions. Predominantly found in Karakalpakstan, the species propagates actively via vegetative means, especially root suckers, forming riparian forests.

Keywords: poplar, *P. ariana*, vegetative reproduction, root suckers, Karakalpakstan, riparian forest, natural habitat, distribution, biology, tree.

ToraŃgillar Salicaceae tuqımlası *Populus* tuwısına kiredi. Bul tuwısqa  zbekstanda 17 t r kiredi, Qaraqalpaqstanda terektiŃ t rt t ri ushırasadı. *P. ariana* h m *P. Pruinosa*[3],[4]. Bul tuwıstıŃ t rleri Orayliq Aziya h m Kavkazda, Iranda,Qıtayda h m Mesopatamiyada tarqalġan.  zbekstan florasında Qaraqalpaqstanda toraŃgıldıŃ eki t ri ushırasadı. Olar ermanı h m k k toraŃgil dep ataladı. *P. ariana* h m *P.pruinosa*.(1- s wret)

1- súwret P.ariananıń sırtqı kórinisi .

P.ariananıń japıraqlarınıń uzınlıđı 2,7 - 5,5 sm ,eni 4-6 sm, dóńgelek úsh múyeshli, qabırshaqlı,túbi sına tárizli yamasa dúziw boladı, ushında 10-16 sheti súyir,bir ólshemdegi iymek tissheleleri bar.Túp jađında eki bezshe bolıp,ashıq - jasıl reńli,eki tárepida tegis.Japıraq sabaqlarınıń uzınlıđı 3-4 sm,jalpaq yamasa domalaq tegis boladı .

Geografiyalıq tarqalıwı: Zarafshan, Ámiwdárya, Murđab, Tedjen dáryalarınıń alapları.

Bul túr tiykarınan, Qaraqalpaqstan aymađında Tallıq ,Baday tođay,Nazarxan, Bekbay, Shoqay, Samanbay, Esbergen shıđanaq, Shortanbay, Shađal tođay, Nurım túbek tođaylarında ushırasadı.[2]

Torańıldıń kóbeyiwi: P.ariana torańgılı tuqımnan hám vegetaciyalıq jol menen shaqa shúllikleri hám tamır qálemsheleri arqalı kóbeyedi.Torańıldıń tuqımnan kóbeyiwi tábiyiy sháráyatta da, qoldan ósiriwde de tarqalğan.

Torańgıl tuqımı pispip jetiledi hám de túyneklerdiń ashılıwı menen olar tolıđı menen yamasa bir bólegi sarđayadı. Geypara jađdaylarda túyneklerdiń ashılıwı hám tuqımlardıń shashılıwı gúl pópekleriniń tómengi bólominen baslanadı.Basqa bir halatlarda túyneklerdiń ashılıwı olardıń gúl pópeginiń qay jerde ónip shıđıwına qolaylı sháráyatlar jaraladı .

Torańıldıń tuqımnan kóbeyiwi : Ámiwdáryanıń qayır jerlerinde baqlandı.Bul jerlerde tuqımnan kógergen nálsheler lenta tárizli ,yađnıy dáryanıń qolaylı jerleri boylap ósip shıđadı .

Torańıldıń vegetativ kóbeyiwi: P.ariana torańgılınıń vegetativ kóbeyiw biologiyasın biz shađal tođayshasınıń tábiyđiy shárayatında izertledik.Baqlaw o'beki P .ariana boldı .Bunda biz P.ariananıń shaqa shúlliklerin qadap tájiriybe ótkerdik.Shaqadan ónip shıđıw dárejesi júdá tómeh.Én kóp tarqalğan kóbeyiw túri bul tamır shaqaları arqalı kóbeyiw tiykarınan suw alğan oypatlarda júz beredi. Sonday-aq, tamır shaqalarınan kóbeyiw suwsız jerlerde de kózge taslanadı. Bunday torańgıllar úy aldı ushaskalarında da, palız ónimleri egilgen qalıń torańgıl tođaylarda da ushırasadı .Sonday- aq bul túrlerde japıraqlar túsiwi oktyabrdiń aqırı, noyabrdiń basında júz beredi. Bul process P.ariana túrinde erte baslanadı .[1]

Juwmaqlap aytqanda, Qaraqalpaqstan shárayatında P.ariana tamır shaqaları arqalı kúshli kóbeyedi. Olar én baslı tođay payda etiwshi parodalar bolıp tabıladı. Bunnan basqa da torańgıllar rayonlar, qalalar, kósheler hám úy aldı ushaskaların kógallandırw hám dekarativlik bezewde úlken áhmiyetke iye. Torańgıl túrleri biziń ıqlım sharayatımızğa én shıdamlı daraq túrlerinen bolıp esaplanadı. Báhar erte kelip hawa temperaturası joqarı bolsa, torańgıldıń vegetaciya dáwiri erte baslanıp, qısqa

waqıtta tamam boladi. *P. ariana* vegetatsiya dáwiri 239-248 kún, al *P. pruinosa* túrinde - 244-249 kún.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Айтбаев Қ.А., Балтабаев М.Т. Цветение и плодоношение двух видов // Вестник Каракалпакского отделения АН РУз.- Нукус,1991.- №3.-С. 34 – 38.
2. Бахиев А.Б., Трешкин С.Е., Кузьмика М.В. Современное состояние тугаев Каракалпакстана и их охрана // Нукус, 1995.- 4-35б.
3. Коровин О.Н., Бахиев А.Б., Таджитдинов М.Т., Сарыбаев Б.Ш. Иллюстрированный определитель высших растений Каракалпакии и Хорезма // Ташкент, «ФАН».-1982.-82с.
4. Флора Узбекистана. Ташкент, «ФАН» АН УзССР, 1953, том.ІІ.